

OKRESNÝ NÁRODNÝ VÝBOR
ODBOR KULTÚRY PREŠOV

OKRESNÝ VÝBOR SLOVENSKÉHO ZVÄZU
OCHRANCOV PRÍRODY A KRAJINY
PREŠOV

SPRIEVODCA
XII. Vsl. TOP

PREŠOV - SIGORD 1988

OKRESNÝ NÁRODNÝ VÝBOR - odbor kultúry PREŠOV

SLOVENSKÝ ZVÄZ OCHRANCOV PRÍRODY A KRAJINY,

okresný výbor PREŠOV

S P R I E V O D C A

Prešov - Sigord 1988

PaedDr.M.Kvokačka: Víťajte v okrese Prešov

PhDr.B.Beňovský: Zlatá Baňa kedysi a dnes 1 - 17

RNDr.Divinec Ľ.-RNDr.Ďuda R.: Geologická stavba
a metalogenéza zlatobanského stra-
tovulkánu 18 - 26

RNDr.Ľ.Dostál: Botanický pohľad na územie sever-
nej časti Slanských vrchov 27 - 33

RNDr.J.Palášthy,CSc.: Chránené nálezisko neto-
pierov - Dubnické bane 34 - 46

Dr.J.Ďurček: Turistika v Slanských vrchoch 47 - 51

RNDr.J.Kostovčíková: Činnosť Slovenského zväzu
ochrancov prírody a krajiny
v Prešove 52 - 55

Názov materiálu: SPRAVODAJCA XII.Vsl.TOP

Zodp.redaktor : PaedDr.M.Kvokačka, vedúci odd.kultúry
ONV Prešov

Spracoval : RNDr.Ľudovít Dostál

Náklad : 500 ks

Tlač : DK ROH Prešov

Vitajte v okrese Prešov !

Okres Prešov má bohatú históriu, bohaté revolučné tradície, je jeden z najväčších okresov vo Východoslovenskom kraji. Jeho rozloha je 1 414 km² a žije v ňom 196 000 obyvateľov v 135 obciach a v 3 mestách /Prešov, Sabinov, Lipany/. Významným politicko-spoločenským, hospodárskym a kultúrnym centrom je mesto Prešov.

Za štyri desaťročia sa okres Prešov zmenil na neopoznanie. V súčasnosti ho charakterizuje nielen vyspele poľnohospodárstvo, ale aj strojársky, elektrotechnický, odevný, drevospracujúci a potravinársky priemysel, podniky služieb a výrobných družstiev. Prebudovala sa sieť dopravy, spojov, energetiky, rozšírila sa sieť služieb - to všetko prispieva k ďalšiemu rastu životnej úrovne.

Mesto Prešov je známe výskumom projektovania a výroby robotov, manipulátorov, najmodernejšej techniky pre potreby automatizovanej výroby a patrí medzi

prvé centrá medzinárodného československého podniku ROBOT, ktorom pracujú sovietski a naši odborníci.

Najmarkantnejšie zmeny nastali na vidieku. Slamené strechy dedinských domov dnes nájdeme len na fotografiách. Moderné domy, asfaltové ulice, družstevné domy, nové kultúrne a spoločenské zariadenia sú typické pre dedinu Prešovského okresu.

Okres Prešov má bohatú históriu školstva, na ktorú nadväzuje súčasnosť. V okrese Prešov sú tri fakulty /filozofická, pedagogická, strojnica/, 9 stredných odborných škôl, 5 gymnázií, 14 stredných odborných učilíšť, 56 plneorganizovaných základných škôl, 60 málotriednych a 170 materských škôl.

Významnú úlohu pri realizácii politiky KSČ plní kultúrno-výchovná činnosť a sociálno-zdravotná starostlivosť o pracujúcich. Široká sieť knižníc, kín, múzeí pomáha zvyšovať vzdelanostnú

a kultúrnu úroveň obyvateľov Prešovského okresu. Nemalou mierou k tomu prispievajú aj profesionálne divadlá a súbory - Divadlo Jonáša Záborského, Ukrajinské národné divadlo, Poddukelský ukrajinský ľudový súbor, Šarišan, Šarišanček a iné.

Systematickú a trvalú pozornosť v našom okrese venujeme ochrane prírody a jej zveľačovaniu. Začíname budovať celý systém čistiarní odpadových vôd, čím dosiahneme podstatne efektívnejšie výsledky v starostlivosti o životné prostredie.

Krása prírody Prešovského okresu láka mnoho turistov z domova i zo zahraničia.

Vám všetkým, ktorí sa budete aktívne zúčastňovať na práci počas XII. ročníka Vsl. Tábora ochrancov prírody v našom okrese prajem príjemný pobyt a mnoho úspechov pri namáhavej, ale o to krajšej práci - ochrane prírody pre nás všetkých.

PaedDr. Andrej BALENČIN
podpredseda ONV a predseda PV TOP

Zlatá Baňa kedysi a dnes.

PhDr. B. Beňovský

Zlatá Baňa leží v Slanských vrchoch v hornej časti doliny Delne, v nadmorskej výške okolo 565 metrov.

Kráľ Ferdinand I. v roku 1550 poveril spišskú kapitolu priznať zemanovi zo Žehne vlastníctvo dedične získaných majetkov a polovicu baní v doline Delňa. Pri tejto príležitosti vznikla najstaršia správa o tunajších baniach, ktoré existovali už pred rokom 1550.

Vznik banskej osady spadá do 1. polovice 16. storočia.

Z jej názvu /Aranpatak 1576, Aranybánya 1873, Zlatá Baňa 1927/ je zrejmé, že v baniach a ryžoviskách dolovali najmä zlato.

V roku 1780 sa uvádza ako osada, ktorá mala 3 domy a 25 obyvateľov. Samostatnou obcou sa stala v polovici 19. storočia. Neúspešné pokusy o ťažbu zlata v rokoch 1730-1861 v dnešnom chotári obce sa skončili vybudovaním erárneho podniku na ťažbu hliny na výrobu kachiel. Rozsiahle lesy v 19. storočí boli erárnym majetkom. Začiatkom 20. storočia v chotári ťažili antimon, ktorého ťažba bola zastavená počas 1. svetovej vojny.

Za buržoáznej republiky obyvatelia pracovali v lesnom hospodárstve, malá časť v poľnohospodárstve,

mnohí sa vysťahovali za prácou do zahraničia.

Už v decembri roku 1920 v obci pracovala silná, ľavicovo orientovaná organizácia sociálnodemokratickej strany. Po ustanovujúcom zjazde KSČ bývalé organizácie sociálnodemokratickej strany postupne prechádzajú do komunistickej strany. Aj v Prešove sa vytvára okresné vedenie strany. Po solivarskej organizácii KS /150 členov/, patrila zlatobanská organizácia s počtom okolo 30 členov medzi najsilnejšie a najaktívnejšie v okrese. V tom čase, roku 1921, mala obec 414 v roku 1930 - 453 obyvateľov.

Do histórie východného Slovenska sa však obec Zlatá Baňa najvýznamnejšie zapísala počas národnoslobodzovacieho hnutia v rokoch 1939-1945. Obyvatelia obce sa aktívne zapojili do protifašistického odboja. Pracovala tu ilegálna bunka komunistickej strany, obyvatelia podporovali partizánske hnutie, pomáhali najmä partizánskej skupine Čapajev, v dobe jej pôsobenia v Slanských vrchoch.

Aktivizácia a zjednocovanie protifašistického odboja pod vedením KSS, vytvorenie SNR a siete revolučných národných výborov boli základnými spoločenskými predpokladmi rozvoja partizánskeho hnutia na Slovensku.

Na území Šarišskej župy bola vytvorená Prešovská ilegálna oblasť. V polovici roku 1943, po predchádzajúcom zatýkaní ilegálnych pracovníkov, bolo vytvorené druhé oblastné vedenie strany na čele s Vojtechom Borovským, veliteľom žandárskej stanice v Hanušovciach. Tomuto vedeniu, ktoré bolo v spojení s V. ústredným ilegálnym vedením, pripadla dôležitá úloha: organizovať ozbrojené partizánske jednotky, ako nevyhnutný predpoklad prípravy celonárodného povstania.

Začiatkom roku 1944 pôsobilo v horách východného Slovenska niekoľko partizánskych skupín, ktoré viedli organizácie ilegálnej KSS. Najstaršou a najsilnejšou bola hanušovská skupina pri Matiaške, v okrese Giraltovce, zárodok partizánskej brigády Čapajev. Základ partizánskej skupiny budovanej od leta 1943, tvorili komunisti žijúci v ilegalite a ostatní antifašisti, ktorí v lesoch pri Matiaške už od roku 1942 pracovali pod ochranou antifašistov na žandárskej stanici v Hanušovciach ako "drevorubači".

Koncom apríla 1943 prišiel na východné Slovensko a zakrátko do skupiny pri Matiaške bývalý letec-ký nadporučík, antifašista a politický väzeň Ľudovít Kukorelli, od februára 1943 stíhaný zatykačom Ústredia

štátnej bezpečnosti. Počas ilegálneho pobytu na Orave sa zoznámil so sovietskym dôstojníkom I.K.Balutom, ktorý sa po úteku zo zajatia ukrýval v obci Bobrovník v okrese Liptovský Mikuláš. Po dohode s ním organizoval presuny sovietskych zajatcov z pracovného tábora v Čstí na Orave na východné Slovensko. Medzi nimi prišiel k skupine pri Matiaške začiatkom februára 1944 aj I.K. Baluta, krátko potom, ako sa sem z Oravy vrátil Ľ.Kukorelli.

V marci 1944 sa skupina presunula k Petrovciam, pod vrch Oblík v Slanských vrchoch, aby sa tak vyhla zásahu ľudáckych bezpečnostných orgánov. Na novom mieste prešla dôležitými zmenami: početne sa rozšírila na približne 30 členov, získala prvé zbrane a zaviedla sa v nej vojenská organizácia. Začiatkom apríla 1944 bol za veliteľa zvolený I.K.Baluta /Jagupov/ a za náčelníka štábu Ľ.Kukorelli, krycím menom Martin Minarovič. Skupinu pomenovali 1.automatná partizánska skupina Čapa-jev.

Vytváranie partizánskych skupín súviselo s oživením protifašistického odboja na Slovensku, bolo výsledkom organizátorskej činnosti Prešovského oblastného vedenia, okresných, miestnych funkcionárov KSS i ostatných anti-fašistov, čo svedčilo o presadzovaní línie V.ústredného stranického vedenia. V januári 1944 prišiel do Hanušo-

Karol Šmidke. Na stretnutí s vedúcim oblasti, Vojtechom Borovským, prerokovali základné politické otázky z Vianočnej dohody o SNR, problematiku zjednocovania odbojových síl, vytváranie národného frontu, revolučných národných výborov a v tejto súvislosti spoluprácu komunistov s rekomunistickým odbojom.

Vznik stálych lesných partizánskych skupín a rast počtu ich členov prinášali nové starosti so zásobovaním a vyzbrojovaním. Zásobovacie problémy sa podarilo dobre zvládnuť harušovskej skupine vďaka miestnej podpornej sieti.

K riešeniu týchto problémov v značnej miere prispela pomoc obyvateľov Zlatej Bane, ktorí partizánskej jednotke Čapajev poskytovali potraviny, šatstvo, povozy na dovážanie zbraní a munície z Prešova.

S príchodom sovietskych vojenských zajatcov, vytváraním partizánskych skupín dochádzalo na východnom Slovensku k prvým bojovým akciám. Ich hlavným cieľom bolo získať výstroj a výzbroj. Partizánske akcie veľmi znepokojovali miestne, okresné i župné mocenské orgány, ale i vládu, ľudácke a nacistické civilné a vojenské bezpečnostné a spravodajské zložky.

V apríli 1944 sa vo Vranove nad Topľou začalo veľké zatýkanie na východnom Slovensku. Uskutočnili sa trestné výpravy proti partizánskym skupinám. Prepadnutie hrozilo i I.automatnej partizánskej skupine Čapajev v Slanských vrchoch. Aby sa vyhla nerovnému boju, presunula sa koncom apríla 1944 do Čergova na vrch Búč, kde zostala až do júna 1944.

Na základe výpovede V.Leščenka zo skupiny Čapajev, zatkli bezpečnostné orgány 5.mája 1944 vedúceho prešovskej oblasti KSS V.Borovského. Zatýkanie komunistov a ostatných antifasistov vážne narušilo miestne podporové siete partizánskych skupín. V okrese Humenné, Medzilaborce, Vranov, Giraltovce a Prešov sa do väzenia dostalo vyše päťdesiat odbojových pracovníkov.

Absencia autoritatívneho stranického oblastného vedenia negatívne vplývala na partizánske hnutie v celej oblasti a bola jednou z príčin, že sa dôsledne nerozvíjalo podľa koncepcie celonárodného povstania pripravovaného V.ústredným vedením KSS a SNR.

Koncom júna plán ozbrojeného povstania v hlavných črtách V.ústredné vedenie KSS dokončilo. Vychádzal zo základnej požiadavky spojiť povstalecké akcie na Slovensku s postupom Sovietskej armády. Preto prisúdil kľúčovú úlohu obom východoslovenským divíziám, tzv. poľnej armáde, ktorá mala po dohode so sovietskym ve-

lením uvoľniť priechod Sovietskej armáde cez karpatské priesmyky na Slovensko a Poddunajskej nížiny.

Na prelome júla a augusta 1944 vstúpilo partizánske hnutie na východnom Slovensku do novej etapy. Početne narastalo a aktivizovalo sa. Rozmach hnutia úzko súvisel s príchodom partizánskych organizátorských skupín zo Sovietskeho zväzu. Pripojením časti oddielu Pugačov a príchodom nových ľudí, najmä vojenských zbehov z východoslovenských divízií, oddiel Čapajev od júla 1944 pôsobiaci opäť v Slánskych vrchoch mal začiatkom augusta 80 mužov.

Štáb oddielu Čapajev rozvíjal rozsiahlu politickú činnosť o čom svedčí aj výzva na zvolanie zjazdu komunistov východného Slovenska z 5. augusta 1944. Vo výzve sa hovorilo aj o príprave a opatreniach počas celonárodného povstania. S narastaním počtu a organizačným upevňovaním skupín začali partizáni vo väčšom počte uskutočňovať diverzné a bojové akcie.

Ľudácky režim reagoval na rozvoj partizánskej aktivity propagandisticky, ale aj zosilnením represívnych opatrení. Proti partizánskému hnutiu smerovali aj opatrenia Župného úradu v Prešove. Armádne veliteľstvo v Prešove zriadilo štyri pohotovostné protipartizánske oddiely a zosilnilo pohraničné finančné stráže.

Zatiaľ čo v ZSSR zahraničné byro KSČ podnikalo kroky na koordináciu prípravy povstaleckej akcie s postupom Sovietskej armády, udalosti na Slovensku dostávali v posledných augustových dňoch prudký spád.

Partizánske akcie na Slovensku ukazovali, že ľudský režim vlastnými prostriedkami odbojové sily potlačiť nemôže. 28. augusta 1944 nemecký vyslanec Ludin predložil Tisovi návrh ihneď nasadiť nemecké vojsko proti partizánom. Exponenti slovenského klérofašizmu vyjadrením súhlasu sa dali na cestu otvorenej zrady.

29. augusta partizánska aktivita, miestne povstania a branný odpor armády splynuli do jedného prúdu. Začalo sa Slovenské národné povstanie.

31. augusta v popoludňajších hodinách začali hitlerovci ozbrojovaciu akciu s krycím názvom Kartoffellernte. Vyčlenené jednotky sa ľahko zmocnili armádneho veliteľstva v Prešove a za dva dni bez silnejšieho odporu väčšinu príslušníkov divízie odzbrojili. Časť vojakov odišla domov, iní sa pripojili k partizánskym jednotkám, alebo sa prebili na oslobodené územie. Zlyhanie východoslovenskej armády ťažko zasiahlo celonárodné povstanie.

Všetky partizánske jednotky na východnom Slovensku v posledných augustových dňoch pokračovali v činnosti, ktorej hlavnou úlohou bola pomoc približujúcej sa Sovietskej armáde. Preto sa okrem spravodajských úloh zamiera-

vali hlavne na diverzné akcie proti doprave nepriateľa na komunikáciách.

Plán bojových akcií brigády Čapajev bol prijatý s najväčšou pravdepodobnosťou na porade štábu 29. augusta 1944. V ten deň diverzná skupina brigády poškodila most pri Komáranoch na trati Prešov-Vranov. Iná partizánska skupina 30. augusta poškodila most pri Kendiciach na trati Prešov-Kysak. V ten istý deň v popoludňajších hodinách čapajevovci obsadili Harušovce, rozohnali nemeckú posádku a ukoristený vojenský materiál odviezli do hôr. V nasledujúci deň vyhodili do vzduchu železničný most pri Harušovciach. Záseh partizánov prerušil železničnú dopravu i na trati Humenné-Medzilaborce.

Pozoruhodný bol zámer čapajevovcov obsadiť Prešov a udržať ho až do príchodu oslobodzovacej Sovietskej armády. No po spomínanom zásahu fašistických jednotiek situácia bola úplne iná. Isté je, že 29. augusta 1944 čapajevovci i partizáni zväzku V.A. Karasieva-Stepanova zišli z hôr a obsadili Zlatú Baňu, Petrovce, Hermanovce a niektoré dediny v Čergove. Brigáda a po reorganizácii zväzok Čapajev mal k 4. septembru 1944 1074 partizánov. V rámci všeobecného útoku proti povstalcovi, nepriateľ zaútočil aj na partizánsku základňu Čapajev v Slanských vrchoch.

4.septembra fašistické jednotky zaútočili z dvoch strán: z údolia Tople od Hermanoviec a zo západu na Zlatú Baňu. Až 7.septembra sústredeným útokom od Vranova nad Topľou cez Zamutov, z Bystrého na Hermanovce, od Solivaru na Zlatú Baňu a z Opinej na Dubník obranu základne, ktorú držali najmä vojaci, zdolali. Veľa vojakov padlo, alebo bolo zajatých, ostatní jednotlivo ustupovali cez les k základnému táboru, kde sídlil štáb zväzku. Boje partizánov proti útočiacim hitlerovcom pokračovali aj v nasledujúcich dňoch. Počas nich si veľa od okupantov vytrpeli obyvatelia podhorských dedín.

Nacistické jednotky pri útoku na Slanské vrchy prepadli 7.septembra 1944 neďaleko obce Zlatá Baňa partizánov. V skorých ranných hodinách vtrhli do obce nemecké tanky a pechota. Na dolnom konci obce pri moste partizáni zlikvidovali nemeckú hliadku v počte 5-6 vojakov a po boji ustúpili. Za pomoc partizánom, 8.septembra 1944, fašisti obec vypálili. Úplne zhorelo 97 domov a 98 hospodárskych objektov. Dvoch občanov zastrelili a na nútené práce do Nemecka odvliekli šesť občanov. Vypálené boli aj ďalšie dve podhorské obce v Slanských vrchoch: Hermanovce a Petrovce.

V tejto zložitej situácii prišiel na veliteľstvo zväzku Čapajev zo štábu 1.ukrajinského frontu rádiogram, ktorý bol určený všetkým veliteľom partizárskych jednotiek

na severovýchodnom Slovensku. Z rádiogramu sa dozvedeli, že Červená armáda útočí z priestoru Krosna a Sano-ka na Slovensko a zároveň dostali rozkaz, aby na podporu sovietskych vojsk presunuli hlavné sily partizánskych oddielov na sever a do 10.septembra 1944 dosiahli slovenské hranice v priestore Duklianskeho priesmyku. Rozkaz bol súčasťou plánu Karpatsko-duklianskej operácie na pomoc Slovenskému národnému povstaniu.

Na východnom Slovensku väčšina partizánskych jednotiek svoju bojovú cestu zavŕšila v novembri 1944. Už v prvej polovici novembra dostali tieto partizánske jednotky rozkaz, spojiť sa pri vhodnej príležitosti so sovietskymi jednotkami.

Rovnaký rozkaz dostal štáb zväzku Čapajev, ktorý bol najväčšou jednotkou v oblasti Stropkov-Medzilaborce-Humenné, iba 15 km vzdialenej od predného okraja nemeckej obrany. Jediným východiskom bolo prelomiť obkľúčovací kruh nemeckých jednotiek, postúpiť na sever k frontu a spojiť sa so Sovietskou armádou. Zodpovednosť za operáciu mal náčelník štábu Ľudovít Kukorelli. 20.novembra 1944 vyše 1500 partizánov, spolu s množstvom obyvateľov, ktorí s nimi odchádzali pred svojou hitlerovských okupantov, sa vydalo na tento mimoriadne náročný pochod. V skorých ranných hodinách, 4.septembra 1944, útokom z tyla medzi Haburou a Boro-

vom v šírke asi dva kilometre prelomili nemecké obranné postavenie a v dedine Kalinov sa spojili s vojskami 1. gardovej armády. Pri prechode prišlo o život veľa partizánov i obyvateľov, medzi nimi i Ľudovít Kukorelli.

Prišiel rok 1945 a s ním aj túžobne očakávaná sloboda. Dňa 19. januára 1945 vojaci 320. gardového pluku IV. UF spolu s jednotkami 1. československého armádneho zboru oslobodili mesto Prešov a v ten istý deň osloboditeľov privítali aj občania Zlatej Bane.

Iniciatorom a organizátorom všetkých revolučných zmien na oslobodenom území sa stáva komunistická strana, ktorá vystupuje z ilegality a sústreďuje sa na mobilizáciu všetkých zdrojov pre víťazné ukončenie vojny a na začínajúcu výstavbu novej republiky.

Hneď od prvých dní vznikali v oslobodených obciach pod vedením komunistov orgány ľudovej moci - národné výbory, ktoré prevzali moc a riadenie do svojich rúk. V obci Zlatá Baňa bol 12. marca 1945 zvolený 12-členný miestny národný výbor.

Jedna z najdôležitejších úloh, ktorá sa musela neodkladne riešiť a neskôr bola zakotvená v Dvojročnom národohospodárskom pláne na roky 1947-1948, bolo dosiahnuť úplnú obnovu vojnou zničeného hospodárstva.

V Prešovskom okrese bola nemeckými okupantami najviac poškodená obec Zlatá Baňa. Jej obyvatelia sa ocitli

bez prístrešia. Preto znovuvýstavbe obce sa venovala mimoriadna pozornosť. S obnovovacími prácami sa započalo v roku 1946. Povereníctvo financií 12.3.1946 poukázalo na obnovu 1 milión korún. Okresná komisia pre obnovu v Prešove svojím uznesením zo dňa 22.5.1947 rozhodla vybudovať v obci 47 domov a opraviť 39 domov. Znovuvýstavba obce bola ukončená v roku 1949 odovzdaním 80 rodinných domov.

Aby sa do obce mohol opäť vrátiť život, bolo potrebné vynaložiť nemálo úsilia. Komunistický denník Hlas ľudu, vychádzajúci v Prešove, uverejnil 10. augusta 1946 túto informáciu: "Zo Šariša vychádza impulz k tvorivej práci, prvý krok k uskutočňovaniu dvojročného plánu vlády Klementa Gottvalda, smerujúci k výstavbe našej domoviny. Tu čerpáme novú silu a veríme, že keď všetci občania budú pracovať s takým porozumením, ako robotníci a technici v Zlatej Bani, potom sa naozaj nemusíme báť budúcnosti. Vďaka im, lebo bez kriku, bez reklamy, bez papierovej vojny a byrokracie urýchlene uskutočňujú požiadavky ľudu. Novopostavená Zlatá Baňa bude pomníkom práce všetkých, ktorí sa na jej znovuvýstavbe zúčastnili".

O obetavej práci a nežištnej pomoci Zlatobančanom svedčia i ďalšie fakty. Na výzvu Okresnej odbočky Zväzu slovenských partizánov v Prešove, v auguste 1946

sa na odpratávacích prácach zúčastnilo 50 bývalých partizánov. Redakcia Hlasu ľudu zorganizovala peňažnú zbierku, ale odovzdávali sa aj šaty, topánky, potraviny a poľnohospodárske plodiny. O formujúcich sa nových vzťahoch medzi našimi bratskými národmi svedčí aj postoj Jednotného zväzu českých roľníkov. Ich zástupca pri odovzdávaní daru Zlatopánčanom, okrem iného povedal: "Dary, ktoré dávame sú pravda malé /27 koní a 27 kráv/, ale dáva sa málo z mála, lebo to je prýy dôkaz lásky našej bratskej vzájomnosti".

Zlatá Baňa a jej občania opäť začali žiť mierovým životom. V roku 1949 bola zriadená pravidelná autobusová linka ČSAD Prešov-Zlatá Baňa. Nemenej významný bol rok 1957, v ktorom bola do užívania odovzdaná nová základná škola a najmä rok 1960, keď obec bola zapojená na elektrickú sieť, čím sa ukončila elektrifikácia v Československu.

V ďalších rokoch bol vybudovaný miestny rozhlas /1962/ a bezprašné komunikácie /1964/. V roku 1971 bola ukončená výstavba budovy MNV, neskôr postavená požiarna zbrojnica a Klub mladých, v obci bolo vybudované verejné osvetlenie.

V súčasnosti má Zlatá Baňa 135 domov a 450 obyvateľov. Ich aktivita je zameraná na plnenie volebného programu vypracovaného na roky 1986-1990. V prýých dvoch rokoch boli splnené tieto hlavné úlohy: oprava troch

miestnych komunikácií, postavilo sa stále pódium pre vystúpenie súborov pri príležitosti osláv SNP, Dom smútku bol vybavený vnútorným zariadením.

Pri čistení a údržbe verejných priestranstiev a skrášľovaní obce, jej obyvatelia za dva roky /1986, 1987/ odpracovali 14 639 brigádnických hodín a vytvorili hodnotu za 105 073 Kčs. Okrem toho zozbierali a odovzdali 11,5 ton železného šrotu a 1,5 ton starého textilu.

Najdôležitejšou úlohou v najbližšom období je výstavba miestneho vodovodu. Teraz sa zabezpečuje predprojektová a projektová dokumentácia. V tomto roku bude prevedená údržba na budove MNV a v spolupráci s Jednotou spotrebné družstvo v Prešove, MNV zabezpečuje rekonštrukciu zakúpeného domu a tým rozšírenie predajných plôch. Tieto úlohy budú zabezpečené a objekty dané do užívania v roku 1989 z príležitosti 45. výročia SNP a pietnej spomienky na vypálenie obce. Realizujú sa prípravné práce na výstavbu koncovej garáže pre ČSAD.

Tragické udalosti septembrových dní roku 1944 v Zlatej Bani, ktorá bola za účasť v protifašistickom odboji vyznamenaná Pamätnou medailou SNP, Radom Červenej hviezdy, Dukelskou pamätnou medailou, dnes pripomína súsošie od akad.sôchára F.Gibalu "Útek

z horiacej obce", postavený v roku 1953 /v r.1983 rekonštruovaný/ a pamätná izba "Slanské hory v odboji", sprístupnená v r.1971.

V obci sa každoročne, na počesť SNP a spomienky na tragický osud Zlatej Bane v roku 1944, konajú Okresné slávnosti mieru a československo-sovietskeho priateľstva.

Vypálenie partizánskej obce Zlatá Baňa fašistami pred 44 rokmi si pripomíname nielen s pietou, ale aj s plným odhodlaním nikdy také niečo nepripustiť. Občania Zlatej Bane i celého okresu svojou prácou a postojmi potvrdzujú, že sú stúpenkami mierovej politiky, ktorú tak neochvejne presadzuje Sovietsky zväz a ktorú podporujú aj ostatné štáty socialistického spoločenstva. Odkaz Slovenského národného povstania ostane pre nás trvalou inšpiráciou, zdrojom sily a priateľstva so Sovietskym zväzom.

Pramene!

1. Štátny okresný archív v Prešove, fond NV
2. Hlas ľudu, roč. 1945-1948
3. Dotazník o obci Zlatá Baňa vo fonde M SRR
4. Obecná kronika
5. Podklady zo zasadnutia rady a pléna MNV v Zlatej Bani

Literatúra:

1. Boris Beňovský, Z temrôt k slobode, Vsl.vydavateľstvo n.p. Košice, r.1964
2. Štefan Pažur, Protifašistický odboj na východnom Slovensku, Vsl.vydavateľstvo, n.p.Košice rok 1974
3. Fašistické represálie na Slovensku, vydavateľstvo obzor, Bratislava 1982
4. Ján Gebhart a Ján Šimovček, Partizáni v Československu, Nakladateľstvo Pravda, Bratislava 1984
5. Ferdinand Uličný, rukopis o vzniku obcí v okrese Prešov
6. Slovník obcí na Slovensku

Geologická stavba a metalogenéza centrálnej zóny zlatobanského stratovulkánu

RNDr. Divinec Ľ. - RNDr. Ďuda R.

Ložisko rúd farebných kovov Zlatá Baňa sa nachádza v severnej časti Slanských vrchov. Z archívnych údajov je známe, že sa v tejto oblasti v minulosti ťažili rudy olova, antimónu, striebra a ortuti. Prvé spohľadlivé písomné údaje o rudných výskytoch v okolí Zlatej Baně sú z prvej polovice 18. storočia /Butkovič, 1965/. Ložisko /resp. jeho časť/ bolo teda známe už v minulosti a teraz dochádza k jeho rozsiahlemu prieskumu a overovaniu jeho významu.

Geologická stavba centrálnej zóny zlatobanského stratovulkánu

Zlatobanský stratovulkán, pomenovaný podľa obce Zlatá Baňa /Kaličiak, 1977/ je súčasťou východoslovenskej neogénnej panvy, patriacej do skupiny vnútrohorských molás /Vass, 1981/. Panva vznikla a vyvíjala sa v zemi vyzdvihujúcej sa výplne flyšovej geosynklinály.

Súčasťou výplne panvy sú aj produkty miocénneho vulkanizmu, či už acidného, ktorého geomorfologické formy nie sú zatiaľ presne známe alebo intermediárneho, vo forme reťazí stratovulkánov.

Predneogénne horninové komplexy v priestore zlatobanského stratovulkánu na dnešný povrch nevystupujú a ani vrty realizované v centrálnej zóne /hĺbkové až do 1 800 m/ ich nezastihli, neprešli do podložia neogénnej výplne molasovej panvy. Komplexy budujúce centrálnu zónu možno rozdeliť do dvoch štruktúrnych etáží /v zmysle Kaličiaka, 1977, 1980/, do ktorých vnikli roje intruzívnych telies dioritových porfyrítov. Vrchná štruktúrna etáž je tvorená andezitovým komplexom, spodná štruktúrna etáž pozostáva z ryolitových vulkanoklastík, pevných telies ryolitov, pravdepodobne intruzív a z polôh piesčito-ílovitých sedimentov.

Interpretácia stavby andezitového komplexu je obtiažna, pretože hydrotermálne premeny zastreli väčšinu textúrnych a štruktúrnych znakov andezitov. Isté je, že sa nejedná o stratovulkanický komplex, pretože polohy vulkanoklastík, ktoré tu boli predtým opisované, /napr. Kaličiak, 1980/ sa ukázali byť na základe podrobnejších výskumov hydrotermálnymi explozívnymi, magmatickými, resp. tektonickými brekciami.

Jadro centrálnej zóny stratovulkánu /totožné zhruba s centrálnou časťou ložiska/ je klembovité vyklenuté. Polohy sedimentov a ryolitových vulkanoklastík zaklesávajú od neho smerom na všetky strany. Klembovité vyklenutie spôsobili intrúzie dioritových porfýritov.

Pozícia a charakter zrudnenia

Zrudnenie na ložisku má žilno-žilníkový charakter, iba malá časť rúd má žilníkovo-impregnačný a brekciovitý charakter. Ložiskovými telesami sú: nepravidelné žilníky, zrudnené tektonické štruktúry, ktoré miestami nadobúdajú charakter žíl, v menšej miere aj telesá žilníkovo-impregnačných, brekciovitých a skarnových rúd, ktoré však majú tiež silne pretiahnutý, viac-menej lineárny, doskovitý tvar.

Žily a žilníky sú strmo uložené, ich smer je S-J, resp. SSZ-JJV, sklon $60-85^{\circ}$ na Z, časť rudných štruktúr má sklon aj na V. Pravá mocnosť žíl sa pohybuje od centimetrov do decimetrov, pravá mocnosť žilníkov od 1-2 m do niekoľkých metrov.

Žilníky sú tvorené spleťou tenkých žiliiek, mocných 15 cm. Žilky v takejto štruktúre menia nepravidelne smer a sklon, často sa vetvia, vykliňujú a znovu nasadzujú. Väčšie žilky často nadurujú, vytvárajú menšie šošovky a hniezda s priemerom až 1-2 m, s veľmi bohatou rudou.

Minerálne zloženie výplne rudných štruktúr

Ložisko Zlatá Baňa má polyminerálny charakter, /na ložisku bolo celkovo vyčlenených 9 rudných formácií a 24 minerálnych asociácií/. Minerály ložiská boli podrobne opísané v prácach R.Đudu. /1985/ a R.Đudu et. al. /1981/.

Sformovali sa tri základné typy zrudnenia: žilno-žilníkový, žilníkovo-impregnačný a brekciovitý. Z týchto troch morfoštruktúrnych typov polymetalickej mineralizácie je najrozšírenejší žilno-žilníkový typ /tvorí asi 80 % zrudnenia/.

Podstatnú časť výplne rudných štruktúr tvoria sulfidické minerály: sfalerit, galenit, chalkopyrit a pyrit. Sú sprevádzané bournonitom, tetraedritom, antimonitom, rumelkou a ďalšími, pomerne zriedkavými minerálmi. Okrem rudných minerálov sú vo výplni rudných štruktúr prítomné: dolomit, kalcit, manganokalcit, ílové minerály, ankerit, chlority, menej kremeň, fluorit, vzácné baryt.

Rudná mineralizácia ložiska je produktom dlhotrvajúcej hydrotermálnej činnosti, ktorá mala polyascendentný charakter. Dochádzalo tu často k nakladaniu rôzne termálnych asociácií minerálov na seba. Vo vrchných partiách centrálnej časti ložiska

sú najhojnejšie sfalerit a galenit /v pomere 3:1/. Sú sprevádzané antimonitom, boulangeritom, jamesonitom, zinkenitom, zriedkavo aj hessitom, miargyritom a rýdzim Au. V hlbších zónach ložiska sa objavuje chalkopyrit, bornit, tetraedrit /niekedy vo forme freibergitu/, zriedkavo sú sprevádzané rýdzim Bi a miargyritom. Ešte hlbšie časti ložiska sú charakterizované relatívne chudobnou minerálnou výplňou. Mimo všade prítomného pyritu, čiastočne aj sfaleritu a galenitu sa tu vyskytuje vo väčšom množstve chalkopyrit, pyrhotín, miestami aj molybdenit a stannín. V dôsledku polyascendentného charakteru hydrotermálnych roztokov sa v hlbších častiach ložiska nachádzajú aj nižšie termálne minerály ako rumelka, sulfosoli Pb-Sb a antimonit.

Hlavnými úžitkovými zložkami ložiska sú Zn a Pb, ktoré sú doprevádzané v menšej miere Cu. Ďalšími veľmi dôležitými úžitkovými zložkami sú Ag a Au, ktoré sa vyskytujú buď vo forme samostatných minerálov /rýdze Au, hessit, Ag sulfosoli/ alebo vo forme izomorfných a heterogénnych prímiesí v galenite, sfalerite, chalkopyrite a pyrite. Sfalerity obsahujú značné množstvá izomorfne viazaného Cd. V galenitoch, pyritoch a čiastočne aj vo sfaleritoch sú zvýšené obsahy Se a Te /viazané izomorfne alebo vo forme mikroinklúzií teluridov/. V pyritoch sú zvýšené obsahy Co. Všetky tieto kovy sú ekonomicky využiteľné a zvyšujú bilančnosť ložiska.

Ganéza ložísk

Ložisko Zlatá Baňa bezprostredne súvisí /priestorovo i geneticky/ s centrálnou zónou zlatobanského stratovulkánu, s vývojom jej stavby a s procesmi, ktoré ju formovali.

Intruzívne telesá dioritových porfyrítov a ďalšie produkty vulkanickej činnosti indikujú blízkosť magmatického kozuba, s ktorým spájame aj vznik epigenetického hydrotermálneho zrudnenia ložísk. Séria eruptujúcich intruzív /od pyroxénických dioritových porfyrítov cez amfibolicko-pyroxénické až po pyroxénicko-amfibolické dioritové porfyrity svedčí o narastajúcom parciálnom tlaku H_2O v magmatickom kozube. V jeho okrajových častiach vznikla zóna taveniny nasýtená H_2O . V dôsledku výstupu magmatického kozuba do vyšších úrovní nastala kryštalizácia tejto taveniny a uvoľňovanie prchavých zložiek. Pretože v podmienkach uzavretého systému, ktorý tu predpokladáme, je objem vznikajúcich kryštálov a uvoľňovanie prchavých zložiek väčší ako objem taveniny nasýtenej H_2O dochádza v tejto zóne ku generovaniu mechanickej energie. Uvoľňujúca sa mechanická energia vytvára v okolitých horninách rozsiahle systémy trhlín vyplnených špecifickými brekciami. Svoju úlohu tu zohrala aj tektonická predispozícia. Vznik trhlín postupoval v smere kolmom na naj-

menšie hlavné napätie, ktoré je v hĺbke 1-2 km obvykle v horizontálnej rovine /preto sú na ložisku strmé až zvislé trhliny a následne aj rudné štruktúry/. Orientácia trhlín v tejto rovine závisí od regionálneho poľa napätí. Počas tvorenia rozsiahleho systému trhlín, ktoré predchádzalo vzniku ložiska, muselo mať toto pole orientáciu S-J. Súviselo zrejme so vznikom terciérnych panví karpatského oolúka. V ďalších etapách vývoja magmatický krb ustúpil do hĺbky, uvoľnili sa hydrotermálne roztoky, ktoré prúdili systémom vytvorených trhlín, hydraulickým efektom ich ďalej rozširovali a zanášali ich zároveň kryštalizujúcimi rudnými minerálmi, ktoré takto vytvorili ložisko.

Záver

Ložisko Zlatá Baňa zaraďujeme k žilno-žilníkovým ložiskám, hydrotermálnym, vulkanogénnym, strednetemperovaným, ktoré vznikali v hĺbke 1 - 1,5 km.

Vyhľadávacím prieskumom sa zatiaľ na ložisku overilo 8 mil. ton zásob v kat. C₂ s kovanosťou 1,94 % Zn, 0,72 % Pb, 0,044 % Cu, 18,9 g/t Ag, 0,57 g/t Au. V prieskume ložiska sa pokračuje, ložisko zatiaľ nie je okontúrované, pokračuje severným, južným i západným smerom. Poznáme iba jeho východné ohraničenie.

Baranský prieskumom sa overuje priestorová pozícia rudných štruktúr, ich rozsah, kontinuita, morfológia a distribúcia rudných minerálov v nich. Objasňuje sa súvislosť zrudnenia so stavbou centrálnej zóny zlatobarského stratovulkánu, resp. so stavbou jeho podložia, s vývojom celého stratovulkánu, jeho vulkanizmu a magmatizmu. Tieto poznatky budú mať význam nielen pre prieskum a osvojenie si ložiska, ale aj pre prognózovanie rúd v ďalších stratovulkánoch Slanských vrchov a v neovulkanitoch karpatského oblúka vôbec.

Literatúra:

Butkovič Š. /1965/ : Príspevok k otázke začiatkov
ťažby zlata v Zlatej Bani
a k názvu obce. Nové obzory,
7, 107 s.

Đuda R. - Černý P. - Kaličiak M. - Kaličiaková E. -
Tózsér J. - Ulrych J. - Veselovský F. /1981/ :
Mineralógia severnej časti Slan-
ských vrchov. Miner.slov. Mono-
grafia, 2, 98 s.

- Ďuda R. /1985/ : Mineralogické zhodnotenie ložiska Zlatá Baňa. Manuskript - Geofond Bratislava
- Kaličiak M. /1977/ : Metalogenetické pomery zlatobanského vulkanického aparátu v severnej časti Slanských vrchov /Kandidátska dizertačná práca/. Manuskript. Geofond Bratislava, 114 s.
- Kaličiak M. /1980/ : Geologická stavba a vývoj neogénneho subsekventného magmatizmu v oblasti zlatobanského vulkanického aparátu /severná časť Slanských vrchov/. Miner.slov., 12, 1-25
- Vass D. /1981/ : Rozdelenie molás Západných karpát v čase a priestore. Zbor.ref. Geologické dni J.Slávika, Košice, 79-83

Botanický pohľad na územie severnej časti Slanských vrchov.

RNDr. Ľ. Dostál

Prehľad botanických výskumov.

V krátkom prehľade botanických výskumov severnej časti Slanských vrchov uvedieme práce, v ktorých sú publikované dôležitejšie floristické údaje. Prvé pochádzajú od Kitaibela z roku 1803 z vrcholu Rankovských skál - *Fraxinus ornus*, *Sorbus aria*, *Spiraea media*, *Sorbus torminalis* a *Vaccinium myrtillus*. Mnoho údajov je v prácach Hazslinszkého /1847, 1866 a i./ hoci väčšinou bez presnejšej lokalizácie. Klika /1942/ podal prehľad lesných rastlinných spoločenstiev a v úvodnej časti uviedol niekoľko dôležitých floristických údajov. Klikaová práca doposiaľ najviac približuje fytocenologické pomery lesných spoločenstiev severnej časti Slanských vrchov. Májovský /1954/ v geobotanickej práci uvádza v súvislosti so šírením xerotermnej vegetácie po západných okrajoch Slanských vrchov

niekoľko dôležitých floristických údajov zo Zobranej a Zoojníckeho zánku pri Ruskej Novej Vsi. V ďalšej práci Májovský /1955/ spracoval xerothermné spoločenstvo *Festuca pseudodalmatica* - *Potentilla arenaria* na východnom Slovensku. Zo Slanských vrchov je v nej publikovaných niekoľko fytocenologických zápisov. Jeník a Štěpán /1962/ sledovali rozšírenie drevín. Zo Slanských vrchov uvádzajú údaje zo Šimonky a od Zlatej Baně /Kujavy/. Hendrych /1965/ uvádza niektoré lokality *Veronica montana*, ktorá je rozšírená na území celého pohoria. Kollár /1974/ sledoval rozšírenie druhov rodu *Equisetum* v severnej časti Slanských vrchov. Dôležité sú najmä údaje o *Equisetum pratense*. Od roku 1973 zo severnej časti Slanských vrchov postupne publikoval viaceré floristické príspevky Ľ. Dostál. Týka sa to predovšetkým druhov *Lycopodium annotinum*, *Arum alpinum*, *Sysirinchium angustifolium*, *Pulsatilla grandis*, *Pleurospermum austriacum*, *Crocus heuffelianus*, *Menyanthes trifoliata*, *Fraxinus ornus*, *Poa remota*, *Carex strigosa*, *Petasites kablikianus*, *Salix starkeana*, niektorých vzácnjších druhov *Pteridophyta* a i. Odsiahlejší príspevok o floristických pomeroch severnej časti Slanských vrchov publikoval Ľ. Dostál v roku 1981. Vegetáciu celého územia Slanských vrchov podrobne spracovávajú Berta a Bertová.

Viacero údajov sú uvedené v publikácii Príroda okresu Prešov a jej ochrana /1987/.

Stručný náčrt fytocenologických pomerov.

Vegetačný kryt Slanských vrchov z hľadiska klimaticko-vertikálnej stupňovitosti v najhrubšej mierke možno rozdeliť do dvoch základných vegetačných stupňov - dubového /do 500 m n.m./ a bukového /od 500 m n.m. po vrcholové polohy/. V krátkom prehľade uvedieme základné a najcharakteristickejšie rastlinné spoločenstvá lesných dolín, lesov, skalného reliéfu, lúk a slatín.

Jelšovo-jaseňové lužné lesy. Porasty spoločenstiev tohto podzväzu sa zachovali okolo potokov po celom obvode severnej časti Slanských vrchov. Prevládajúcou drevinou je jelša lepkavá, ktorá vystupuje pozdĺž potokov až do pásma bučín na skalnatejšie pramenité stanovištia. Jelša lepkavá tu dorastá do najvyššej úrovne okolitých porastov. Na oglejených pôdach je v týchto porastoch častejšie zastúpený aj jaseň štíhly.

Slatinno-jelšové lesy. V severovýchodnej a severozápadnej časti Slanských vrchov sú porozuhodné porasty slatinných jelšín, ktoré vznikli na stanovištiach zosunov hornín. Vytvorili sa tu kruhové pretiahnuté kotlíky a terénne depresie so stálou vodnou

hladinou. Vegetácia je organizovaná do typických kultov, vyčnievajúcich nad vodnú hladinu.

Dubovo-hrabové lesy. Lesy tohto zväzu sú rozšírené v nižšom stupni po celom obvode Slanských vrchov. Dnes sú plošne veľmi zredukované, pretože pre hospodársku činnosť boli najľahšie dostupné a tak boli premerené na polia a pasienky. Najrozšírenejším typom sú hrabiny, kde v podrade prevláda ostrica chlpatá.

V stupni dubových hrabín na skalnatejších svahových stanovištiach sú miestami zastúpené porasty javorových hrabín s väčším zastúpením teplomilných druhov ako drieň obyčajný, jarabina prekyňová a i.

Dubové lesy. Na území Slanských vrchov sa vyskytuje viac spoločenstiev dubín, ktoré sa výrazne odlišujú pôdno-ekologickými podmienkami, fytocenologickou i floristickou štruktúrou a náplňou. Kyslomilné dubové lesy sú rozšírené mozaikovite na extrémnych stanovištiach lesných chrbtov. V bylinnom podrade často prevláda brusnica čučoriedková. Druhým a často rozšíreným typom dubín sú porasty, kde v bylinnom podrade často absolútne prevláda lipnica hájna. Na styku s Košickou kotlinou na rovinnatých plochách sú rozšírené porasty dubín, ktoré v podrade charakterizuje nátržník biely.

Kvetnaté bukové lesy. Porasty bučín sú pre Slanské vrchy najmä pre submontánny a montánny stupeň naj-

charakteristickejšie. Okolo potokov v lesných dolinách a na svahoch orientovaných zväčša na sever zostupujú až do 450 m n.m. Najrozšírenejšie sú porasty so zastúpením zubačky cibul'konosnej, zubačky žliazkatej a ostrice chlpacej. Vo vyšších polohách a na skalnatejších substrátoch je v bučinách zastúpený javor mliečny a horský, jaseň štíhly a brest. Tieto porasty tvoria prechod k sutinovým javorovo-bukovým lesom, ktoré sú veľmi charakteristické pre územie Slanských vrchov. Kyslé bučiny. Porasty tohto podzväzku sú zastúpené mozaikovitě na extrémnych stanovištiach hrebeňov a chrbtoch. Charakteristický druh v bylinnom podraste je chlapaňa hájna. Na týchto stanovištiach najčastejšie rastie chránený chvostník jedľovitý a brusnica čučoriedková. Miestami sú nápadné porasty bielomachu sivého. Na výslnnejších stanovištiach hrebeňov, najmä na miestach vystupujúcich skál sú časté porasty smlzu trstovitého.

Sutinové lesy. Na balvanistých a skeletovitých pôdach strmších svahov vyšších polôh sú charakteristické porasty javorových bučín a javorových jasenín s bohatšou nitrátofilnou vegetáciou.

Zo severnej časti Slanských vrchov sú uvádzané spoločerstvá jaseňových bučín v podraste s mesačnicou trvécou a jaseňových bučín v podraste s papradinami.

V týchto spoločenstvách bývajú najčastejšie zastúpené nemnohé horské druhy Slanských vrchov ako zvonček širokolistý, nevädza mäkká, krtičník Scopoliho, kýchavica Lobelova, bodliak lopúchovitý, čistec alpský, mliečovec alpský, áron a i.

Vegetácia skalného reliéfu. Menej odolný materiál andezitov - pyroklastiká boli následkom zvetravacieho procesu časom uvoľnené a tak sú na mnohých hrebeňoch Slanských vrchov vypreparované rôzne veľké skalné útvary, steny, pašty a pod. Nachádzajú sa jednak v dubovom stupni, kde sú významnými lokalitami xerotermnej vegetácie, i vo vyšších polohách. Pre vývoj vegetácie týchto biotopov je rozhodujúca nadmorská výška, ale najmä to, ako sú svetelne a tepelne disponované /otvorené polohy, skaly pod úrovňou lesného porastu/ a aká je expozícia skalných stien. Otvorenejšie a najteplejšie stanovištia skál osídľuje xerotermné spoločenstvo kostravy padalmatskej s nátržníkom piesočným. Vzácnnejšie sú porasty kostravy tvrdej. Medzi charakteristické druhy väčších skalných útvarov patria taričník skalný, cesnak horský, skalničník srstnatý, skalica horská karpatská, sliezinník severný, pre zatienené a vyššie polohy je typický hojný výskyt zemolezu čierneho, ríbezle alpskej, valeriány trojnej a i.

Rastlinstvo lúk a slatín. Celé pohorie Slanských vrchov

nie je veľmi bohaté na lúčne biotopy. Najvýznamnejšie lokality sa nachádzajú v severnej časti pohoria pri danskom, Podhradíku, Teriakovciach a pri Zlatej Bani. Nachádzame tu spoločenstvá zo zväzu bezkolenecových lúk. Okrem prevládajúceho a v jesennom aspekte veľmi nápadného bezkolenca belasého tu rastú vzácne druhy ako kosatec sibársky, horec plúcny, mečík škridlicovitý, klinček pyšný pravý, mliečnik huňatý, vrba plazivá, veronika dlholistá, kychavica Lobélova, vŕoa sivozelená /Zlatá Baňa/ a mnohé ďalšie. V širšom okolí Zlatej Bane a Červenice sú v teplomilných trávnatých porastoch mrvice perovitej pozoruhodné lokality ponikleca veľkokvetého. Po obvode Slanských vrchov sú charakteristické teplomilné psinčekové porasty vzácnejšie aj s kostravou žliabkovitou. V okolí Zlatej Bane a Dubníka sú rozšírené psicové porasty, alchemilkové lúky a vzácnejšie menšie zrašelinené lokality.

Chránené nálezisko netopierov Dubnické bane.

RNDr. J. Palášthy, CSc.

V rámci výskumu stavovcov, ktoré na území okresu Prešov započalo prírodovedné oddelenie Múzea Slovenskej republiky rád začiatkom 60-tych rokov, sme sa orientovali i na kontrolu prirodzených a umelých podzemných priestorov s cieľom previesť základný faunistický výskum netopierov. Pri tejto činnosti sme preskúmali okrem jaskýň i takmer všetky opustené banské diela v severnej časti Slanských vrchov - Zlatá Baňa, Libanka, Dubník, Malá Šimonka a smerové štôlne priláhlého územia Zamutova. Predmet nášho výskumu sme orientovali hlavne na opustené opálové bane Libanky, kde v rozsiahlom labyrinte po ťažbe svetoznámeho opálu bolo nami objavené jedno z najväčších zimovísk netopierov na Slovensku. Opis lokality je urobený v príspevku Palášthyho a Olejára /1963/. História ťažby opálu bola spracovaná Butkovičom /1970/.

V prvej etape výskumu /1960-1962/ boli v Libanke a priláhlých štôlnach /do vzdialenosti 500 m od štôlne

Jozef/ zistené tieto druhy a počty netopierov: Podkovár veľký - *Rhinolophus ferrumequinum* /9 exemplárov/, podkovár malý - *Rhinolophus hipposideros* /623/, netopier obyčajný - *Myotis myotis* /136/, netopier ostro-
uchý - *Myotis blythi* /15/, netopier brvitý - *Myotis emarginatus* /87/, uchaňa čierna - *Barbastella barbastellus* /1812/, ucháč svetlý - *Plecotus auritus* /1/
a večernica pozdná - *Eptesicus serotinus* /2/.

So zreteľom na rozsiahlosť tohto opusteného banského diela, početnosť zimujúcich netopierov sme predpokladali pri jednotlivých druhoch vyššiu o 10-20 %. Už v tejto etape výskumu sme zovšeobecnilí niektoré faunistické a ekologicko-topické poznatky:

- ide o významné zimovisko netopierov na Slovensku,
- najväčšie známe zimovisko *Barbastella barbastellus*,
- najsevernejší výskyt *Rhinolophus ferrumequinum* na Slovensku
- prvá známa zimujúca kolónia *Myotis emarginatus* na Slovensku
- charakter mikroklimatických podmienok pre hibernáciu dominujúcich druhov netopierov zimovišťa.

Druhá etapa výskumu netopierov /1963-1970/ bola rozšírená na širšie územie severnej časti Slanských vrchov a na značkovanie netopierov obrúčkovaním.

Obrúčkovanie bolo zamerané na sledovanie migračných pomerov netopierov v rámci opustených banských diel širšieho územia. Do tejto etapy zapadá i návštava Libanky inými zoológmi z ČSSR. Lokalitu s našim doprovodom navštívili ing. A. Mošanský, CSc. /1963/, doc. RNDr. V. Hanák, CSc., doc. RNDr. J. Gaisler, CSc., RNDr. M. Klíma, CSc. /1964/, prof. RNDr. Mrčiak, DrSc a prof. RNDr. J. Dorko, CSc. /1965/. Počas ich návštevy bolo zahájené obrúčkovanie netopierov, resp. odber ektoparazitov /prof. Mrčiak/.

V procese výskumu druhej etapy došlo k nájdeniu pre zimovisko nových druhov netopierov: netopier vodný - *Myotis daubentoni* /2 exempláre/, netopier fúzatý - *Myotis mystacinus* /3/, večernica severská - *Eptesicus nilssoni* /1/ a ucháč sivý - *Plecotus austriacus* /1/ - Palášthy /1969/. Nájdenie *Myotis daubentoni* bolo v čase zverejnenia prvým dokladom o zimovaní tohto netopiera na Slovensku.

Do tejto etapy výskumu zapadá i nami spracovaný návrh na ochranu zimoviska netopierov v Libanke neďaleko osady Dubník. Rozhodnutím komisie ŠMR pre školstvo a kultúru z 21.8.1964 č.30 podľa § 10 odst. 2 boli dubnícké bane vyhlásené za chránené nálezisko, ktoré predstavuje vedecky významné zimovisko viacerých zriedkavých a v celom komplexe druhov užitočných netopierov.

Popri základnom výskume a obrúčkovaní bola v tejto etape venovaná pozornosť častému výskytu parciálneho al-

binizmu *Barbastella barbastellus* - Palášthy /1968/. z 1002 prešetrovaných jedincov sme našli parciálny albinizmus v 21 prípadoch /2,19 % zo zimujúcej populácie/. Najčastejšie postihol patégium /20 prípadov/, menej osrstené časti tela /2 prípady/. V jednom prípade i patégium a osrstenú časť tela. Viac bolo postihnutých samcov /17 prípadov zo 623 prešetrovaných/ ako samice /4 prípady z 379 prešetrovaných/. Telesnými rozmermi a hmotnosťou zapadli do variability uvádzaných pre tento druh netopierov.

Osobitnú pozornosť sme venovali ekológii zimovania najpočetnejšie zastúpenému *Barbastella barbastellus*. Získané poznatky boli zhrnuté v koreferáte prednesnom na III. celoštátnom zjazde československých zoológov v Poprade, 16.-18.9.1970 - Palášthy /1970/.

Poznatky z výskumu *Myotis emarginatus* boli opísané Palášthym /1970-71/. Popri letnom výskyte netopiera brvitého v okrese Prešov bol zverejnený údaj o netopieroch lokality ležiacej SZ od kóty Dubník /Malá Šimonka/. Lokalitu sme kontrolovali 10.-11.3.1970. Najpočetnejšie tu bol zastúpený *Myotis emarginatus* /120 ks/, *Rhinolophus hipposideros* /63/, *Myotis myotis* /40/, *Myotis blythi* /6/, *Rhinolophus ferrumequinum* /2/ a *Myotis mystacinus* /1/. Doteraz sa táto lokalita radí medzi najväčšie zimovisko *Myotis*

emarginatus na Slovensku. Konfrontáciou so zimoviskom netopierov v Libanke, boli upresnené ekologické nároky tohto netopiera na hibernáciu. Kontrolou zimovísk bolo zistené, že *Myotis emarginatus* je značne konzervatívny k zvolenému zimovisku. Potvrdili to časté nálezy ibidem.

Počas druhej etapy výskumu netopierov na zimovisku v Libanke sme obrúčkovali *Rhinolophus ferrumequinum* - 15 exemplárov, *Myotis mystacinus* - 3, *Myotis emarginatus* - 76, *Myotis myotis* - 118, *Myotis blythi* - 27, *Barbastella barbastellus* - 1199, *Plecotus auritus* - 2, *Eptesicus serotinus* - 1, teda 1441 kusov netopierov.

Výsledky obrúčkovania uvedieme v súvislosti s hodnotením tretej etapy výskumu. Niektoré údaje týkajúce sa spätných hlásení netopierov obrúčkovaných v Libanke publikovali Gaisler a Hanák /1969/. išlo o prelet *Barbastella barbastellus* do PĽR /Rodymno - 180 km a Ciechani pri Rzeszowe - 135 km/. Vzdialenosť medzi Libankou a Ciechami je len 59 km /Palášthy, 1988/.

Tretiu etapu výskumu /1970 - súčasnosť/ sme zamerali na sledovanie zmien v početnosti zimujúcich netopierov /v dôsledku častej frekvencie nepovoláných osôb v priestoroch opustených banských diel Libanky a na dôsledky antropizácie krajiny/ a na ich migračné pomery. Okrajove sa problematiku ochrany zimoviska v rámci biologickej olympiády venoval Šarišský /1976/. Zmeny v počet-

hľadali zimujúcich netopierov Libanky a Malej Šimonky sledovali v rámci stredoškolskej odbornej činnosti Gibarti a Hurný /1984/. Podklady získané týmito autormi treba chápať ako orientačné ukazovatele.

Od roku 1985 prevádzajú systematickú inventarizáciu druhov spojenú s obrúčkovaním netopierov Danko a Miňók. Dielčie výsledky výskumu pojali do Práce "Nové poznatky o výskyte netopierov na východnom Slovensku" /v tlači/. Osobitne vysokú hodnotu majú údaje z komplexného výskumu Libanky a Malej Šimonky prevedeného v druhej polovici zimy 1987. Ich pričinením došlo k druhovému obohateniu zimujúcich netopierov o netopiera brandtovho - *Myotis brandti* /Libanka 18.2.1987 - 1 exemplár/ a netopiera veľkouchého - *Myotis bechsteini* /Malá Šimonka 14.3.1987 - 3 exempláre/. Týmto sa zvýšil počet zimujúcich druhov z 12 na 14 spécií. Výskyt *Myotis brandti* sa dal očakávať, nájdenie *Myotis bechsteini* je pre nás príjemným prekvapením. Kvalitatívne a kvantitatívne podklady získané citovanými autormi sú výbornou pomôckou pre zrovnanie východných pomerov zimovania netopierov so súčasným stavom dvoch lokalít: Libanky a Malej Šimonky /Tab. č.1/

Druh	L i b a n k a		Malá Šimonka		Pozn.
	Palašthy Olejár/1963/ r.1962	Danko Mihók /v tlači/ r.1987	Palášthy /1970- 71/ r.1969	Danko Mihók /v tlači/ r.1987	
Rhinolophus ferrumequium	9	8			
R. hipposideros	623	139			
Myotis mystacinus	1/1964/ 1/1965/				V zát- vorke uvedený r. nálezu
M. brandti	-	1			
M. emarginatus	87	44	120	172	
M. bechsteini	-	-	-	3	
M. Myotis	150	464	40	125	
M. daubentoni	1	34	-	16	
M. blythi	15	51	6	8	
Eptesicus nilssoni	-	3	1	-	
E. serotinus	2	1/1986/ 1/1987/			
Barbastella barbastellus	1812	550			
Plecotus auritus	1	12			
P. austriacus	1/1968/	2			
S p o l u	2703	1309	167	324	

Z prehľadu je vidieť, že najväčšie zmeny v početnosti zimujúcich netopierov Libanky a prilahlých štôlní /do 500 m od fárajúcej štôlni Jozef/ nastali v uplynulom štvrtstoročí v neprospech druhov *Rhinolophus hipposideros* /pokles na 22,3 % - ďalej len percento/, *Myotis emarginatus* /50,6 %/ a *Barbastella barbastellus* /30,3 %/. Na druhej strane narástla zimujúca populácia pri *Myotis myotis* /na 309,3 %/. *M. blythi* /294,1 %/, *M. daubentoni* a *Plecotus auritus* /niekoľkonásobne v oboch menovaných druhoch/. Na lokalite Malá Šimonka sa zvýšil počet *Myotis emarginatus* a *M. mystis*. Všetky tieto údaje však treba chápať s istou rezervou. Súvisí to s tým, čo sme uviedli na záver prvej etapy výskumu, že získanie absolútnych hodnôt pri skúmaní kvantity netopierov /i kvality/ naráža na mnohé objektívne ťažkosti, akými sú rozľahlosť labirintu chodieb, spôsob ukrytia netopierov a neschodnosť niektorých partií. Získať úplný obraz o pomeroch tohto zimoviska, by si vyžiadalo robiť v interiéri baní také zásahy, ako je rozoberanie výmuroviek medzi chodbami, rozoberanie skalných sutín, v ktorých možno zastihnúť zimovanie niektorých druhov netopierov. Toto pre svoj rozsah prác je nereálne a vzhľadom na vyhlásenie baní za technickú pamiatku ani neprípustné.

Napriek všetkým týmto skutočnostiam je evidentné, že v chránenom území Libanky značne poklesol stav domínujúcich druhov akými boli *Rhinolophus hipposideros* a akým doteraz je *Barbastella barbastellus*. Vyznieva to tak, že tieto druhy netopierov najcitlivejšie reagujú na vyrušenie v čase hibernácie. Do akej miery tomu prispela antropizácia krajiny je zatiaľ pre nás neznáme. Ak toto ovplyvňuje pokles populácie netopierov, ako sa na to všeobecne poukazuje, tak súčasný stav zimujúcich netopierov v severnej časti Slanských vrchov determinuje i tento faktor.

Teraz niekoľko zovšeobecnení k výsledkom obrúčkovania netopierov chráneného náleziska Dubnické bane. Z 1441 tu obrúčkovaných netopierov /8 druhov/ sme získali jedno spätné hlásenie /vlastný nález/ u *Rhinolophus ferrumequinum* /prelet 1,2 km/, jedno spätné hlásenie u *Myotis emarginatus* /prelet 22 km/ a tri spätné hlásenia u *Barbastella barbastellus* /prelet 180, 59 a 21 km/, čo z celkového počtu netopierov predstavuje len 0,4 %. Toto považujeme za veľmi nízku hodnotu. Zaujímavejšie údaje sme získali sledovaním obrúčkovaných netopierov ibidem. Toto nám umožnilo zaujať stanovisko k vernosti niektorých druhov netopierov k zvolenému zimovisku. K tzv. konzervatívnym druhom počítame *Rhinolophus ferrumequinum*, *Myotis emarginatus*, *Myotis myotis* a *Myotis blythi*.

Najcennejšie údaje prostredníctvom obrúčkovania sme získali pri sledovaní veku netopierov. *Myotis emarginatus* obrúčkovaný 27.2.1969 /ď/ bol tu kontrolovaný 1.2.1987 /legit Danko/. Ak predpokladáme, že v čase obrúčkovania mal minimum 7 mesiacov, tak jeho vek dosiahol 18 rokov a 7 mesiacov. *Myotis myotis* obrúčkovaný 8.11.1969 /ad ď/ kontrolovaný ibidem 18.2.1987 /legit Danko/. Ako dospelý samec v čase obrúčkovania mal vek minimum 2 roky a 4 mesiace. Tento jedinec ku dňu kontroly sa dožil 19 rokov a 7 mesiacov. *Myotis blythi* obrúčkovaný 18.3.1970 /juv. ď/ kontrolovaný ibidem 1.2.1987 /legit Danko/, sa dožil 17 rokov a 7 mesiacov. Vo všetkých troch uvedených prípadoch je to pri týchto druhoch netopierov najvyšší doteraz zistený vek /Palášthy 1988/.

Pozoruhodného veku sa dožil *Barbastella barbastellus* /ď/ - 15 rokov a 8 mesiacov. Je isté zaujímavé, že vysokého veku /aj to len malé promile/ sa dožívajú pri jednotlivých netopierov samci. Súvisí to s tým, že po pri zimnom spánku sa pri samcoch v čase dennej strnulosti dostavuje znížený metabolizmus, na rozdiel od samíc, ktoré počas natálneho i postnatálneho vývoja mláďat neznižujú metabolické procesy. Teda proces starnutia prebieha u samíc rýchlejšie ako u samcov.

Doterajší výskum netopierov severnej časti Slanských vrchov /Libanka, Malá Šimonka a prilahlé časti/

vo viacerých smeroch obohatil regionálne i širšie poznatky o našich zástupcoch z radu Chiroptera, ktoré v celom svojom druhovom komplexe patria medzi užitočných i vzácných a z toho titulu, zákonom chránených cicavcov. Popri všeobecných problémoch ochrany netopierov /graduujúci civilizačný tlak na prírodu/ špecifickým problémom zimovišťa netopierov chráneného náleziska Dubnické bane je zabezpečenie opustených baní pred neuváženou návštevnosťou a devastáciou technickej pamiatky a nájsť také riešenie, ktoré by v optimálnej miere prispelo k zabezpečeniu oboch aspektov /ochranu netopierov a technického stavu baní/. V týchto intenciách vyznieva i návrh opatrení, ktoré urobil Voskár /1986/. Len takto možno zachovať v ČSSR jedinečné a zákonom chránené nálezisko netopierov Dubnické bane.

Literatúra:

Butkovič Š., 1970 : História slovenského drahého opálu z Dubníka, Bratislava 1970.

Danko Š., Mihók J., 1989: Nové poznatky o výskyte netopierov na vých.Slovensku. Zborník Vsl.múzea, Prírodné vedy XXIX.
/v tlači/

- Gibarti S., Hurný J., 1984: Súčasný stav zimovania netopierov v opustenom banskom diele na Dubníku v severnej časti Slanských vrchov. Stredoškolská odborná činnosť, Gymnázium Prešov, T.Ševčenka
l.Konzultant: Dr.J.Palášthy, CSc.
- Palášthy J., Olejár F., 1963: Netopiere opustených opálových baní v Libanke na Dubníku /okres Prešov/ a poznámky k ich biológii. Biológia 18 /8/: 593-603
- Palášthy J., 1968: Častý výskyt parciálneho aloinizmu u uchani čiernej /Barbastella barbastellus/. Biológia 23 /5/: 370-376
- Palášthy J., 1969: Doplnok ku netopierom chráneného územia "Dubnické bane" pri Prešove. Ochrana fauny 3 /1-2/: 1-6
- Palášthy J., 1971: Príspevok k ekológii zimovania uchane čiernej /Barbastella barbastellus/ v chránenej lokalite "Dubnické bane" /Slanské vrchy. Zprávy čs.spol.zool. 1-3: 56-58

- Palášthy J., 1972 : Poznatky z doterajšieho výskumu netopiera brvitého *Myotis emarginatus* na východnom Slovensku. Zborník Vsl.múzea, séria B 11-12: 7-16.
- Palášthy J., 1988 : Výsledky obrúčkovania netopierov /Chiroptera/ v okrese Prešov /východné Slovensko/. Zborník Vsl.múzea, Prírodné vedy XXVIII, /v tlači/
- Šarišský S., 1976: Súčasný stav a problémy ochrany netopierov na chránenej lokalite "Dubnické bane". Biologická olympiáda, Gymnázium Prešov, Konštantínova 5. Konzultant Dr.J.Voskár
- Voskár J., 1986: Chránené nálezisko Dubnické bane. Pamiatky-Príroda 15 /3/: 106-108.

Turistika v Slanských vrchoch.

Dr. J. Ďurček

V geomorfologickom podcelku Šimonka, ktorý je rozlohou najrozsiahlejší, dosahujú Slanské vrchy najväčšie výšky. /Šimonka 1092 m, Čierna hora 1073 m, Tri chotáre 1025 m/. Táto časť pohoria je turistami najviac navštevovaná, tu je aj najhustejšia sieť značkových chodníkov. Oblúbeným výletným miestom je dolina Delne od Košoviec po Zlatú Baňu s jazerným kúpaliskom, minerálnymi prameňmi, podnikovými i súkromnými chatami. Nad Zlatou Baňou pokračuje cesta cez husté pole k Dubníku a Červenici okolo starých i v súčasnosti k prevádzke pripravovaných nových banských štôlní.

Značkové chodníky

1. Ruská Nová Ves - chata Fricka 1 1/2 h - Hanušovské sedlo 840 m 2 1/2 h - Čierna hora 1073 m 3 1/4 h - sedlo Červená mláka 863 m 4 h - lúka pod Šimonkou 5 1/4 h - Zamutovské sedlo 657 m 6 1/2 h.

Červeno značkový najzaujímavejší úsek hrebeňovky.

Pomerne náročná trasa. Značka vychádza z Prešova /mestská pamiatková rezervácia/ vedie cez Solivar /objekty súvisiace s ťažbou a výrobou soli, šachta Leopold s gáblom, klopačka, huta, četerne, sklad soli/ - až do Ruskej Novej Vsi. Z obce prechádza lesná cesta okolo ryolitového brala Zámok /661 m/, ruiny Nového Solného hradu postaveného v 13. storočí a zbúraného v r.1715. Nasleduje strmší výstup na hrebeň pohoria, z ktorého je cez lesný priesek výhľad na Prešov a súčasne v diaľke na Vysoké Tatry. Hrebeňom sa príde na rázcestie značkových chodníkov pri chate Fricka. Nasleduje strmý výstup Tri chotáre /1025 m/ a zostup do Hanušovského sedla. Okolo prameňov Malej Delne v protisvahovom úvoze obchádzame sprava Lysú /962 m/ a po starej lesnej ceste trasa kulminuje na Čiernej hore. Po výraznej, miestami trávinatej a bralinatej hrane hrebeňa so starým lesom a pomiestnymi výhľadmi sa zostupuje do rovinatého sedla Červená mláka. Z neho pokračuje chodník po pravej strane výrazného hrebeňa porasteného lesom, pralesovitého charakteru a po vrstevnici obchádza vrchol Šimonky až na lúku pod Šimonkou. Od prameňa na lúke pod Šimonkou na skalnatý vrch Šimonka, z ktorého je pekný rozhľad na Zlatú Baňu a do údolia rieky Tople sa dá vystúpiť podľa žltých značiek za necelú polhodinu.

V ďalšom úseku hrebeňovka klesá pod vrchol Dubníka, na ktorom stojí televízny vysielateľ. Po ceste doprava sa dostaneme cez starú panícku osadu Dubník na cestu Červenica-Zlatá Baňa-Prešov.

2. Ruská Nová Ves - Sigord 1 - 1/2 h - Zlatá Baňa 2 h -
Pusté pole 2 1/4 h - lúka pod Šimonkou 3 1/4 h.

Pohodlná zelenoznačková trasa je zakončená strmším záverečným výstupom na vrchole Šimonky. Trasa vedie z Ruskej Novej Vsi lesom, popod strmými svahmi Kamennej /738 m/ a okrajom chránenej štúdiovej plochy Košovská dubina na bezprašnú cestu v doline Delne. Po nej okolo bývalej horárne Hradová a Lesníckeho učilišťa na Sigorde okolo Orlej skaly pokračuje cez Zlatú Baňu. Na začiatku Pustého poľa sa odbočuje z cesty vľavo do lesa a značkovým chodníkom sa vystupuje až na lúku pod Šimonku.

3. Pusté pole - Bodoň, 835 m 3/4 h - Abranovce 2 h.

Pohodlný žltoznačkový chodník vedie k zaujímavému stredovekému hradisku. Od kríža na Pustom poli podľa žltých značiek trasa vedie po lesnej ceste ku polane Uhliská s poľovníckou chatou. Odtiaľ vedie značka k nápadnej okrúhlejškej skalnatej vyvýšenine. Na nej si zemepáni z Drienova postavili v 14. storočí hradok,

po ktorom dnes zostali iba stopy základov. Značkovaný chodník klesá lesom a zarastajúcimi lúkami do priehyby a popod Kráľovou horou /797 m/ do Abranoviec.

4. Zlatá Baňa - sedlo Červená mláka 863 m 1 h.

Stredne namáhavý výstup na hrebeň pohoria, vhodný ako nástup na hrebeňovku alebo prechod do doliny Obrov. Modré značky vedú od pamätníka SNP v obci okolo minerálneho prameňa cestou vedľa potoka hore lesom na hrebeňové rázcestie.

5. Sigord - Čierna hora 1073 m 2 h.

Veľmi strmo stúpajúci žltoznačkovaný chodník je vhodnejšie použiť pri návrate z hrebeňa. Vedie od Lesníckeho učilišťa cestou popri Malej Delne z lesnej lúky do lesa a serpentínami po bočnom hrebeni popri osamelých orolách na vrchol Čiernej hory.

6. Sigord - chata Fricka 1 h - Kol'oroš 1 3/4 h - Harušovské sedlo 840 m 2 h.

Vhodný výstup na hrebeň pohoria, prípadne prechod na jeho severný svah. Najnamáhavejší je iba záverečný výstup k chate. Trasa vedie od horárne Sigord po tvrdej ceste okolo dvoch minerálnych prameňov hore dolinou Šťavice. Nad záverom doliny strmo hore preriedeným lesom

na hrebeňové rázcestie pri chate Fricka a doprava popod chatu po vrstavnici, potom kľukato po kopanom chodníku do doliny Malej Delne k lesnej chate Kolbroš. Záver trasy tvorí úsek v smere dolava po ceste do Harnúšovského sedla.

7. Podhradík - Zajačie sedlo 810 m l h - Javornícka polana 2 h.

Zelenoznačkováný v závere strmý výstup na hrebeň pohoria. Trasa vedie z Podhradíka po tvrdej ceste k horárni, kde odbočuje cez potok dolava na vrstevnicový kopaný chodník v južnom svahu Dubovej hory /763 m/, štátna prírodná rezervácia/ okolo zvyškov hradu Šebeš. Z málovýrazného sedla, v ktorom sa končí vozová cesta vystupujúca dolinou vedie hore jarkom a strmo hore veľkou polanou na červenoznačkováný hrebeň nad chatou Fricka turistický chodník.

Činnosť Slovenského zväzu ochrancov prírody a krajiny v Prešove.

RNDr. J. Kostovčíková

SZOPK sa vo svojej činnosti riadi stanovami schválenými Ministerstvom vnútra SSR č. VVS/1- 287/1975 zo dňa 10.10.1975. V súlade s ustanovením § 4 zákona č.68/1951 Zb. o dobrovoľných organizáciách a zhromaždeniach sa o rozvoj zväzu stará, odborne a metodicky usmerňuje jeho činnosť Ministerstvo kultúry SSR.

Na základe pokynov Ústredného výboru SZOPK a v zmysle stanov zvolal Odbor kultúry ONV v Prešove v spolupráci so SÚPSOP -om Prešov a Múzeom SRR dňa 12.mája 1971 ustanovujúce valné zhromaždenie Slovenského zväzu ochrancov prírody a krajiny v okrese Prešov vo veľkej zasadačke ONV. Valného zhromaždenia sa zúčastnili: zástupcovia ÚV SZOP Dr.Voskár, členovia prípravného výboru: ss.Kožár, Fecko, Ščavnický, Ing.Humeňanský. Prítomných delegátov bolo 38. Na prvom zhromaždení boli zvolení títo členovia okresného výboru: Ing.Kollár, Ing.Humeňanský, Ščavnický, mjr.Ha-

nudel', Ing. Haščák, s. Velček, Dr. Voskár, predsedom OV bol zvolený Ing. Kollár.

Ochranárska činnosť sa začala organizovaním prednášok /pravidelne sa opakujúce ochranárske popoludnia organizované ZO SZOPK pri Múzeu od r. 1971 premietaním diapozitívov o ochrane prírody. V spolupráci s ODPaM, Stanicou mladých prírodovedcov boli organizované v jarných a letných mesiacoch vychádzky do chránených území okresu, súťaže v zhotovovaní hniezdných búdok, krmítok pre užitočné spevavé vtáctvo a pod.

Členská základňa bola v týchto časoch veľmi skromná, tvorilo ju 52 členov, registrovaných na odbore vnútra ONV v Prešove.

Z iniciatívy členov zväzu sa v dňoch 23.-27. VII. 1973 v spolupráci s vtedajším SÚPSOP- strediskom Prešov a OPS Prešov bol zorganizovaný neoficiálny TOP v našom okrese v severovýchodnej časti Braniska pri ŠPR Kamenná baba, ktorého sa zúčastnilo 29 členov zväzu.

Z poverenia ÚV SZOPK v r. 1977 OV SZOPK Prešov sa zapojil do organizácie I. oficiálneho TOP- v Čergovskom pohorí na Krížoch v okrese Bardejov.

Prvá vidiecka ZO SZOPK bola založená 17. novembra 1977 v Lemešanoch, 5. decembra 1977 bola založená

ZO pri Múzeu SRR. Neskôr vznikli ďalšie ZO Tatran Prešov, ZO pri SPŠKG, ZO pri Strednej lesníckej škole v Prešove.

Okresný výbor zväzu sa staral predovšetkým o odbornú výchovu členov, o propagáciu myšlienok a cieľov ochrany prírody v najširších vrstvách obyvateľstva v okrese.

Pretože osvetovo-propagačná činnosť zväzu nebola v súčasnom období postačujúca, OV SZOPK nadviazal úzku spoluprácu so štátnou ochranou prírody v okrese a zapojil sa do plnenia konkrétnych úloh.

V r.1986 v spolupráci s KÚŠPSOP Prešov Okresný výbor vydal sériu 3 plagátov: "Chránené rastliny".

V r.1987 sa naši členovia mohli zapojiť do rozsiahlych akcií na pomoc ochrane prírody okresu Prešov:

- označovanie chránených území /ZO Múzeum, ZO N.Šebastová,
- spravodajská činnosť v 19 vyhlásených chránených územiach okresu,
- inventarizačný výskum ŠPR Fintické svahy a ŠPR Kapušanský hradný vrch,
- zabezpečenie ochrany hniezdiska orla skalného elektronickým zariadením
- údržba CHN Bišár a navrhovaného chráneného náleziska Kučmanovský potok,

- prevádzkovanie pohotovostného záchranného zariadenia v Sabinove pre handicapované druhy živočíchov.

V tomto roku sa zväz zapája do týchto akcií:

- znapovanie rozšírenia ľalie cibulkonosnej a chránením nálezisko Bišár a jazyčníka sibírskeho v štátnej prírodnej rezervácii Salvatorské lúky;
- označovanie chránených území okresu Prešov;
- údržba navrhovaného chráneného náleziska Kučmanovský potok /nálezisko žltohlavu najvyššieho/.

Členská základňa zväzu ako aj počet ZO je v neustálom pohybe. K 1.1.1988 evidujeme 5 základných organizácií /Múzeum SRR, Stredná lesnícka škola Sabinov, Lúčka, N.Šebastová/ s celkovým počtom 130 členov.